

14

Ugavule

Ugavule
(*Birgus latro*)

Na veimataqali ugavule kei na vanua era vakawa kina

Na ugavule era vuvale vata kei na so tale na kena mataqali.

O ira na luve ni ugavule era vakaitikotiko e na qa ni dua na vivili, ia o ira na sa matua e sega na qa ni vivili me ra vakavale kina ka ra sa ka lelevu sara. Na ugavule era sa ka lelevu sara ka ra yacova yani na 4 na kg na kedra bibi (kei na so e yacova sara na 14 na kg na kedra bibi). O ira sa ra tu donu tu na nodra bula era bati kaukauwa ka lelevu ka yava balavu ka vakavuna na nodra rawa ni kabata na vunika. Na kedra roka e duidui ka vaka era lokaloka ka dravu.

Na ugavule era tete mai na veiyanyanu e na wasawasa na Idia ki Veiyanyanu Qali Vakavaranise e na Pasifika. Na lailai se tababokoci ni kedra iwiwili e vu mai na levu ni koli, vuaka ka vaka tale ga kina na vakacacani ni veimatasawa se vanua era bula kina e na veiyanyanu.

Na veivanua era susu kina kei na nodra i kanakana

O ira na ugavule sa tu donu tu na nodra bula era dau vakaitikotiko yadudua tu e na veiqara ni vatu e na veikau ni veimatasawa ka so era sa kunei ni bula tu e rauta e 6 na km mai waitui.

O ira sa matua toka era sega ni rawa ni qalo ka ra na luvu e waitui. O ira na ugavule era dau vuni voli e na siga ka vaqara kedra kakana e na bogi. Era kania tale eso na mataqali qari, manumanu mate ka vakaqara kakana biu e na benu mai vei ira na lewenivanua. Era kana draunikau sa vuca tale ga me vaka na drau ni voivoi ka ra sa lutu tu.

E rawa tale ga ni ra suaka na niu ni ra vakayagataka na batidra kaukauwa ka lelevu.

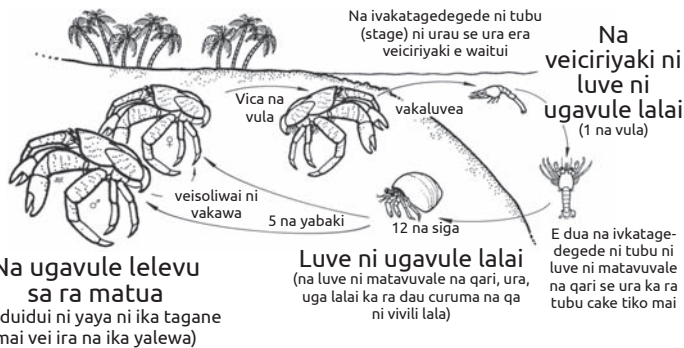

Na nodra vakasucu kei na i vakarau ni nodra bula

O ira na ugavule e tiko na ugavule tagane kei na ugavule yalewa. E na gauna ni nodra veiyacovi o ira na ugavule tagane (♂) era biuta na nodra wai ki na kete ni ugavule yalewa (♀). Ni oti e vica na macawa o ira na ugavule yalewa era biuta mai na nodra yaloka. Ni ra sa veiwaki na wai kei na yaloka sa ra qai vakasucuma eso na roka vaka na yaloka kata buto ka ra na buketetaki tiko me vica na vula.

O ira na ugavule yalewa era qai toso mai matasawa ka ra biuta yani na yaloka sa veiwaki oti e na gauna sa ualevu kina. O ira na luve ni ugavule lalai oqo era qai ciri voli e waitui me rauta e dua na vula. E lailai mai dua e na veiyadolu na luve ni ugavule lalai oqo era na bula e matasawa ka ra curuma yadudua tale ga na qani vivili ka veirauti. Ni ra sa veisau tiko me ra luve ni ugavule e vaka sa ra sega ni vinakata na qa ni vivili ka ra toso cake ki loma ni vanua ni ra tubu tiko mai. E lailai mai na dua e na veiyadrau na ugavule era na bula me tubu cake sara.

O ira na ugavule e vagauna na nodra biuta laivi na qani vivili me rawa kina ni ra tubu. Ni sa biu laivi na qa ni vivili makawa, e taura e rauta ni 30 na siga me qai kaukauwa kina e dua na qa ni vivili vou ia ni levu na meca e na gauna oqo era dau unitaki ira sara. Era rawa ni vakasucu na ugavule ni ra sa yabaki 5 ka rawa ni ra bula tiko me 30 se sivia na yabaki.

Na i vakarau ni veiqaravi kei na veika ka rawa ni vakayacori

Na tabacakacaka ni qoliqoli e na levu na vanua era vakayagataka na levu ni ugavule e rawa ni qolivi, se vakatabui na ugavule yalewa ka ra sa buketu tu. Na veilawa oqo sa vakaraitaki e na kena ivola tukutuku. Na yalani ni kedra lelevu kei na so tale na veilawa ni qoli e matasawa e na veivanuanu e na Pasifika sa vakarautaki tu vakaivola mai na SPC.

Na veilawa vakamatanitu oqo e rawa ni mana kevaka era dikevi e na vica ga na makete. Me vaka ni qoli e dau vakayacori e na bogi, kei na veika e qolivi era volitaki e na levu na vanua duidui ka wili tale ga kina na makete, otela kei na veivale ni kana, na veilawa oqo sa dredre sara ni vakayacori vakavinaka.

Na vakatabui ni ugavule e na gauna ni nodra vakasucu e sega ni rawarawa ni o ira na ugavule yalewa era buketu tiko e na dua na gauna balavu.

E na so na matanitu sa tabu vakalawa vei ira na veivale ni kana me ra volia na ugavule. Dina ga ni sa vinaka toka, ia e vakaleqa na sala ni rawa ilavo vei ira na lewenivanua. Ia, sa rawa vei ira na lewenivanua me qarava na saravanua me sosomitaka na sala ni rawa ilavo oqo.

Na veika vakoro ka rawa ni wili kina:

- ➔ **na kena tauyavutaki e dua na vanua vakatabui ni ugavule ka tiko vata kei na vanua me ra bula kina me vakabaitaki ka tarovi ira na manumanu ka tiko na sala ki waitui me ra vakasucu kina na ugavule. E na kena itekivu e rawa me ra tokitaki na ugavule ki na vanua vakatabui mai na veivanua voleka;**
- ➔ **me ra la'ki sarava na saravanua e na so na yakavi na ugavule e na nodra itikotiko. Na veisoqosoqo ni saravanua e na dua na matanitu era rawa ni veivuke e na nodra vakayararataki mai na saravanua;**
- ➔ **na yalani ni qolivi me volitaki na ugavule lelevu mai na veiqolivi volekata na iqolivi vakatabui me dua toka na iyalayala ni taga e veirauti kei na kena vakaukauwataki na veilawa vakamatanitu ka wili tale ga kina na yalani ni lelevu ni ugavule.**

Na i vakarau ni qoli

O ira na ugavule era mataqali qari sau levu sara kei na rawarawa ni kedra toboki sa vakavuna na nodra kawaboko tiko yani kina vakadua e na levu na yanuanu e na Pasifika.

O ira na lewenivanua era taya na niu me bacani kina na ugavule ka ra la'ki cinava yani e na cina livaliva.

Dina ga ni nodra susugi sa vakaturi me rawa ni ra vakawa kina na ugavule me volitaki, na verevree ni nodra ivakarau ni bula kei na nodra tubu berabera e vakadredretaka na sasaga oqo.